

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
Юридичний факультет

Сухонос Володимир Вікторович

Державне правління : еволюція сучасних форм

Монографія

Суми – 2013

Рекомендовано до друку вченою радою Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (протокол № 10 від 01.07.2013 р.)

Рецензенти

Ю. Г. Барабаш, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук.

Д. М. Лук'янець, доктор юридичних наук, професор.

Н. В. Мішина, доктор юридичних наук, професор.

Науковий редактор

О. В. Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

Сухонос В. В.

Державне правління: еволюція сучасних форм : монографія / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2013. – 310 с.

У монографії досліджуються процеси еволюції монархічної та республіканської форм правління. Зокрема, приділяється увага таким типам монархічного правління, як архаїчний, класичний та конституційний, а також наголошується на існуванні двох типів республіканського правління – архаїчного та конституційного.

Монографія розрахована на науковців, викладачів та студентів, а також на всіх, хто цікавиться проблемами, пов'язаними із формою правління та її історичним розвитком.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Форма правління: юридично-філософська характеристика.....	6
1.1. Форма правління у контексті сучасного державознавства.....	6
1.2. Монархічна державність у політико-правовій думці минулого.....	63
1.3. Еволюція республіканських ідей у світі.....	92
Розділ 2. Еволюція монархічної державності.....	114
2.1. Архаїчна монархія у державно-правовому контексті.....	114
2.2. Виникнення та розвиток класичної монархії.....	131
2.3. Генезис та еволюція конституційної монархії.....	143
Розділ 3. Становлення і розвиток республіки.....	160
3.1. Колегія – головна структура архаїчних республік.....	160
3.2. Президентство як головна структура конституційної республіки: основні віхи становлення.....	186
3.3. Виникнення інституту президента в Росії і Білорусі.....	200
Розділ 4. Генезис та еволюція форми правління в Україні.....	214
4.1. Історія монархічної державності на землях сучасної України.....	214
4.2. Виникнення і розвиток республіканського глави держави в Україні..	231
4.3. Форма правління в Україні: перспективи трансформації.....	262
Післямова.....	304
Список використаних джерел.....	305
Додатки.....	348

ВСТУП

Форма правління належить до тих понять, котрі, будучи сформованими в рамках теорії держави і права та отримуючи змістовне наповнення в конституційному праві, стають базовою категорією для теорії конституційного права. Питання про вибір та подальше вдосконалення існуючої форми правління час від часу супроводжує державу.

На сьогодні вітчизняним державознавством накопичено істотний обсяг знань щодо еволюції форми правління. Тут у першу чергу слід відзначити праці класиків політичної філософії – Полібія, Н. Макіавеллі, Ф. Енгельса та ін., які так чи інакше досліджували еволюційні процеси, що відбувалися протягом історії розвитку сучасних форм правління – монархії та республіки.

Істотний внесок в аналіз сучасних форм правління зробили видатні юристи й філософи як дореволюційної (О. Алексєєв, П. Міжуєв, Л. Тихомиров), так і радянської (А. Венгеров, С. Камінський, А. Мішин) доби. Гідним продовженням дореволюційної і радянської спадщини стали роботи сучасних дослідників з країн – республік СНД – Е. Григоніса, О. Кутафіна, В. Маліновського, Р. Мухаєва, Б. Страшуна, В. Чиркіна, М. Чудакова та ін.

Серед українських авторів, котрі зробили суттєвий внесок у розробку вітчизняної доктрини форми правління, слід відзначити Ю. Барабаша, С. Бостана, Р. Гринюка, О. Петришина, С. Серьогіну, О. Скрипнюка, Ю. Тодику, В. Федоренка, В. Шаповала, О. Ярмиша та ін.

Проте наукові дискусії щодо історико-теоретичних та конституційно-правових засад форми правління ще й досі зберігають свою актуальність. Це пояснюється не лише відсутністю єдності поглядів на її структуру та класифікацію, а й тим фактом, що форма правління в тій чи іншій державі має низку характерних особливостей, котрі й визначаються еволюційними процесами, що привели до її запровадження в конкретній державі.

Таке дослідження проведено з позицій історико-конституційної теорії. Його емпіричну базу склали конституційне законодавство України і світу, а також історичні документи, що мають конституційний характер, публікації в друкованих та електронних засобах масової інформації про світову практику державного будівництва, праці істориків і вчених-державознавців, а також виступи політичних діячів щодо процесів розвитку, сучасного стану і перспектив розвитку монархічної та республіканської форм правління.

Автор висловлює щирі вдячності всім, хто надавав допомогу в роботі над даною монографією, передусім науковому редактору – доктору юридичних наук, професору, академіку Національної академії правових наук України О. В. Скрипнюку, високопрофесійні та далекоглядні поради якого надали монографії належного теоретичного підґрунтя. Низький уклін і глибока шана світлій пам'яті видатних радянських вчених – доктора юридичних наук, професора А. Б. Венгерова та доктора юридичних наук, професора Е. Л. Розіна, під мудрим і доброзичливим керівництвом яких відбулося формування моєї наукової правосвідомості.

Окремі слова вдячності за доброзичливе ставлення та конструктивну критику моїм вельмишановним рецензентам – доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту Національної академії правових наук Ю. Г. Барабашу з Національного університету «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого» (м. Харків), доктору юридичних наук, професору Д. М. Лук'янцю з Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми) та доктору юридичних наук, професору Н. В. Мішиній з Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса).

ПІСЛЯМОВА

Еволюція форм правління яскраво демонструє їхній рух у бік конституційного правління. На сьогодні не залишилося жодної монархії, яка не мала б конституції, і жодної республіки, яка не мала б інституту президента.

Здійснена у цій монографії спроба аналізу еволюції сучасних форм правління доводить, що, у міру ускладнення суспільних відносин сучасні держави потребують чіткої регламентації процесів формування й функціонування свого апарату. Саме така регламентація стає основною ознакою сучасного конституційного типу правління.

Утім і конституційне правління є лише етапом розвитку державності. Його історична приреченість, парадокс його долі полягає у тому, що в сучасну епоху постіндустріальної революції держава, щоб вижити, повинна позбавитися бюрократії, яка сама перш за все спирається на заздалегідь регламентовані процедури і правила.

Прогнозувати еволюцію сучасних форм правління в умовах світової постіндустріальної революції досить важко. Водночас слід мати на увазі, що оголошена стабільність, яку нібито потребує сучасне українське суспільство, є лише спробою консервації існуючих суспільних відносин. Проте світова постіндустріальна революція веде сучасну цивілізацію до нового світу – світу, де практично не буде нічого стабільного, світу, де успіх держави буде залежати від її здатності спритно й адекватно реагувати на ті зміни, що будуть відбуватися у міру просування людства до технологічної сингулярності.

Заздалегідь регламентувати процеси формування й функціонування державного апарату буде практично неможливо. Саме тому конституційний тип правління відійде у минуле, змінившись на щось більш адекватне.